

सन्दर्भ सामग्री^१

अजीत, अनुभव । २०६२ । पञ्चायती शैलीको पुनरावृत्ति । *कान्तिपुर*, ३० असार, पृ. ७ ।
अधिकारी, कृष्ण । २०६१ । रेडियो नेपालको संस्थागत विकासक्रम । *रेडियो नेपालको सामाजिक इतिहास* । प्रत्यूष वन्त र अरू, सं., पृ. ६९-९३ । काठमाडौं: मार्टिन चौतारी ।
अधिकारी, कृष्ण । २०६१ । रेडियो नेपालका प्रकाशनहरू । *रेडियो नेपालको सामाजिक इतिहास* । प्रत्यूष वन्त र अरू, सं., पृ. ३८६-४०९ । काठमाडौं: मार्टिन चौतारी ।
अधिकारी, धनञ्जय शर्मा । २०५८ । रेडियो नेपाल गाउँघरमा लोकप्रिय । *झङ्कार*, वर्ष ५१, संयुक्ताङ्क, पृ. १९-२० ।
अधिकारी, महेशप्रसाद । २०५४ । रेडियो नेपाल: हिजोदेखि भोलिका दिनसम्म । *प्रसारण पत्रकारिता हाते किताब* । दुर्गानाथ शर्मा, सं., पृ. ९८-११९ । काठमाडौं: नेपाल प्रेस इन्स्टिच्यूट ।

---

^१ यस पुस्तकका लेखहरूमा उल्लिखितवाहेक केही थप सन्दर्भ सामग्रीलाई पनि यहाँ राखिएको छ । नेपाली रेडियो, नेपाली श्रवण प्रक्रिया तथा यस पुस्तकमा चर्चा भएका विषयबारे थप जानकारी दिने खालका हामीसंग उपलब्ध सामग्रीमध्ये छनोट गरेर यहाँ थपिएको हो ।

अधिकारी, रामचन्द्र । २०६१ । अभियान: रेडियो श्रोता क्लबको । *नेपाल समाचारपत्र (सौगात)*, १६ जेठ, पृ. ख ।

अर्याल, मनोज । २०५५ । एफएम जेनेरेशन: कता जाँदैछ ? *कामना* १७(१०): २-९ । अस्मिता । सन् २००३ । महिला र रेडियो । *महिला र मिडिया: नेपालमा महिलाका सम्बन्धमा सञ्चारमाध्यमको अवस्थाबारे एक अध्ययन* । पृ. ४८-६१ । काठमाडौँ: अस्मिता महिला प्रकाशन गृह, सञ्चार तथा स्रोत संस्था ।

आडबो, मोहन । २०५७ । गुणात्मक मातृभाषा श्रोता सर्वेक्षण: राई-वान्तवा र पूर्वीय थारू प्रतिवेदन । अप्रकाशित प्रतिवेदन, श्रोता सर्वेक्षण युनिट, रेडियो नेपाल । आचार्य, निर्मला । २०६१ । ग्रामीण वासिन्दाको साथी बनेको छ सामुदायिक रेडियो । *अन्नपूर्ण पोष्ट*, २१ असोज, पृ. ६ ।

आचार्य, मधु । २०६१ । रेडियोमा समुदायको आवाज । *कान्तिपुर*, १ भदौ, पृ. ७ । आचार्य, मुकुन्दप्रसाद । २०५५ । नेपाल, नेपाली र रेडियो नेपाल । *राष्ट्रिय समाचार समिति ३८औँ वार्षिकोत्सव स्मारिका-२०५५* । श्रीरामसिंह बस्नेत, संयोजक, पृ. ३७-९ । काठमाडौँ: राष्ट्रिय समाचार समिति ।

उप्रेती, टड्क । २०५७ । विद्युतीय सञ्चारमाध्यममा नेपाली साहित्य । *मधुपर्क* ३७७: ५-११ । कोइराला, तारिणीप्रसाद । २०६१ । रेडियो नेपालको जन्म । *रेडियो नेपालको सामाजिक इतिहास* । प्रत्यूष वन्त र अरू, सं., पृ. ५५-६८ । काठमाडौँ: मार्टिन चौतारी ।

कोइराला, सङ्केत । २०६१ । रेडियो नाटक जिउँदै छ ? *रेडियो नेपालको सामाजिक इतिहास* । प्रत्यूष वन्त र अरू, सं., पृ. २२९-४१ । काठमाडौँ: मार्टिन चौतारी । खतिवडा, गोपालप्रसाद । २०६१ । साहित्य संसारको सेरोफेरो । *रेडियो नेपालको सामाजिक इतिहास* । प्रत्यूष वन्त र अरू, सं., पृ. २५९-६५ । काठमाडौँ: मार्टिन चौतारी ।

गुरागाईँ, गोपाल । २०६१ । कुरा हाकाहाकी । *रेडियो नेपालको सामाजिक इतिहास* । प्रत्यूष वन्त र अरू, सं., पृ. २२२-८ । काठमाडौँ: मार्टिन चौतारी । गोरखापत्र । २०५२ । एफएम प्रसारणले श्रोताहरूलाई कसरी आकर्षित गर्दैछ ? २५ फागुन, पृ. ७ ।

गौतम, कल्याण । २०५९ । *डियर कल्याण: मेरो कथा मेरो गीत (भाग-१)* । काठमाडौँ: सञ्जना गौतम ।

चापागाईँ, प्रज्वलराज । २०६१ । कार्यक्रम घटना र विचारलाई खोतल्दा । *रेडियो नेपालको सामाजिक इतिहास* । प्रत्यूष वन्त र अरू, सं., पृ. १९०-२०९ । काठमाडौँ: मार्टिन चौतारी ।

च्यून, चौ चाउ । २०५३ । नेपाली साहित्यको विकासमा रेडियो नेपालको योगदान । अप्रकाशित प्रतिवेदन, नेपाली केन्द्रीय विभाग, त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर, काठमाडौँ । थापा, ध्रुव । २०३७ । रेडियो नेपालका कार्यक्रमहरू र श्रोता प्रतिक्रिया । *नेपाल* १०(३): ३६-४१ ।

- थापा, ध्रुव । २०६१ । नेपालमा रेडियो पत्रकारिताको विगत र वर्तमान । *रेडियो नेपालको सामाजिक इतिहास* । प्रत्यूष वन्त र अरू, सं., पृ. १७६-८९ । काठमाडौं: मार्टिन चौतारी ।
- थापा, मोहन । २०६१ । शाही नेपाली सैनिक कार्यक्रम । *रेडियो नेपालको सामाजिक इतिहास* । प्रत्यूष वन्त र अरू, सं., पृ. २६६-७१ । काठमाडौं: मार्टिन चौतारी ।
- दाहाल, पुरुषोत्तम । २०६१ । रेडियो नेपाल: घटना र विचार; ती क्षण, ती अनुभूति । *प्रक्षेपण: राजनीतिक विचार सङ्ग्रह* । पृ. १-६४ । काठमाडौं: पशुपति बुक्स एण्ड स्टेसनरी ।
- दीक्षित, कमल । २०४१ । *बिसेको सम्भेको* । ललितपुर: जगदम्बा प्रकाशन ।
- दीक्षित, कमल । २०५६ । अलगर्जे । *भङ्गार (स्वर्णमहोत्सव स्मारिका)* । टेकप्रसाद घिमिरे, सं., पृ. १-३ । काठमाडौं: रेडियो प्रसार सेवा विकास समिति ।
- दीक्षित, कमल । २०६१ । *भुसी र निम्छो* । ललितपुर: जगदम्बा प्रकाशन ।
- नेपाल, विष्णुराज र नृपराज जोशी । २०६१ । रेडियो कार्यक्रम उत्पादन: साथीसँग मनका कुराको अनुभव । *रेडियो नेपालको सामाजिक इतिहास* । प्रत्यूष वन्त र अरू, सं., पृ. २७२-९४ । काठमाडौं: मार्टिन चौतारी ।
- पराजुली, रमा । २०५५ । रेडियो नेपाल पहुँच र प्रभाव । *हिमाल* ८(१): ४०-१ ।
- पराजुली, शेखर । २०६१ । रेडियो नेपाल र श्रोता सर्वेक्षण । *रेडियो नेपालको सामाजिक इतिहास* । प्रत्यूष वन्त र अरू, सं., पृ. ३६७-८५ । काठमाडौं: मार्टिन चौतारी ।
- पराजुली, शेखर, प्रत्यूष वन्त, कृष्ण अधिकारी, कोमल भट्ट र देवराज हुमागाई, सं. । २०६० । *नेपाली मिडिया सन्दर्भ ग्रन्थ* । काठमाडौं: मार्टिन चौतारी र सामाजिक विकास तथा अनुसन्धान केन्द्र ।
- पोखरेल, पेशल । २०५३ । एफएममा रमाइरहेको महानगर । *विमोचन* १५(२): ३-१० ।
- पोखरेल, भोजराज । २०५६ । कार्यक्रम घटना र विचार । *भङ्गार (स्वर्ण महोत्सव स्मारिका)* । टेकप्रसाद घिमिरे, सं., पृ. ३७-८ । काठमाडौं: रेडियो प्रसार सेवा विकास समिति ।
- पौडेल, मदन । २०५९ । गाउँ-गाउँमा मानव अधिकार आन्दोलन र रेडियो श्रोता क्लबहरू । *श्रोता क्लब* ३(३): ४-६ ।
- प्रधान, प्रमोद । २०६१ । *मोरङमा पत्रकारिताको अर्धशताब्दी* । काठमाडौं: मार्टिन चौतारी ।
- प्रेमर्षि, धीरेन्द्र । २०६१ । रेडियोमा मधेश र मधेशी । *रेडियो नेपालको सामाजिक इतिहास* । प्रत्यूष वन्त र अरू, सं., पृ. ३४९-६६ । काठमाडौं: मार्टिन चौतारी ।
- भट्ट, कोमल । २०६१ । रेडियो नेपालको आर्थिक विकासक्रम । *रेडियो नेपालको सामाजिक इतिहास* । प्रत्यूष वन्त र अरू, सं., पृ. ११२-३९ । काठमाडौं: मार्टिन चौतारी ।
- भट्टराई, जयदेव । २०५७ । काशीराजको चर्चाबिना पत्रकारिताको इतिहास अधुरो । *गोरखापत्र (शतवार्षिक स्मारिका)* । रमेश तिवारी र अरू, सं., पृ. ३३-४ । काठमाडौं: गोरखापत्र संस्थान ।

भट्टराई, जयदेव । २०५७ । नेपाल ब्रडकास्टिङ र विर्सिएको रेडियोको इतिहास । *गोरखापत्र (शनिवारीय परिशिष्टाङ्क)*, ३१ असार, पृ. क ।

भण्डारी, तीर्थ । २०५५ । रेडियो समाचार व्यक्तित्व: पहिलेदेखि अहिलेसम्म । *भङ्गार*, साउन-चैत, पृ. २५-७ ।

भुर्तेल, भरत । २०५० । रेडियो नेपाल: उदगमदेखि अहिलेसम्म । *गोरखापत्र (शनिवारीय परिशिष्टाङ्क)*, २० चैत, पृ. क ।

मुकारुङ, बुलु । २०६१ । नेपाली सङ्गीतको विकासमा रेडियो नेपाल र संलग्न कलाकारहरू । *रेडियो नेपालको सामाजिक इतिहास* । प्रत्यूष वन्त र अरू, सं., पृ. २४२-८ । काठमाडौं: मार्टिन चौतारी ।

मुनाल, वासुदेव । २०६१ । सम्भनाका पानाहरूमा बाल कार्यक्रम । *रेडियो नेपालको सामाजिक इतिहास* । प्रत्यूष वन्त र अरू, सं., पृ. २४९-५३ । काठमाडौं: मार्टिन चौतारी ।

यात्रु, कुमार । २०६१ । रेडियो नेपाल र जनजाति । *रेडियो नेपालको सामाजिक इतिहास* । प्रत्यूष वन्त र अरू, सं., पृ. ३१७-४८ । काठमाडौं: मार्टिन चौतारी ।

रावल, ललिजन । २०५८ । श्रोताहरूका माझ रेडियो नेपाल । *भङ्गार*, वर्ष ५१, संयुक्ताङ्क, पृ. २३-४ ।

रिजाल, कालीप्रसाद । २०५६ । रेडियोसित सम्बद्ध केही क्षणहरू । *भङ्गार (स्वर्ण महोत्सव स्मारिका)* । टेकप्रसाद घिमिरे, सं., पृ. ५-८ । काठमाडौं: रेडियो प्रसार सेवा विकास समिति ।

रेग्मी, शिव । २०५४ । नेपालमा रेडियो प्रसारण सेवाको इतिहास । *भङ्गार* ४४(४-६): ७९-८१ ।

रुइँटेल, घमराज र मधु आचार्य । २०६१ । *नेपालका सामुदायिक रेडियो इतिवृत्तान्त* । काठमाडौं: सामुदायिक रेडियो सहयोग केन्द्र/नेपाल वातावरण पत्रकार समूह । वन्त, प्रत्यूष । २०६१क । रेडियो नेपालभन्दा पहिलेको युगमा नेपालीको रेडियो अनुभव । *रेडियो नेपालको सामाजिक इतिहास* । प्रत्यूष वन्त र अरू, सं., पृ. ३५-५४ । काठमाडौं: मार्टिन चौतारी ।

वन्त, प्रत्यूष । २०६१ख । पञ्चायतको प्रचारमा रेडियो नेपाल, २०१७-२०२२ । *रेडियो नेपालको सामाजिक इतिहास* । प्रत्यूष वन्त र अरू, सं., पृ. १६५-७५ । काठमाडौं: मार्टिन चौतारी ।

वन्त, प्रत्यूष र रघु मैनाली, सं. । २०५९ । *स्थानीय रेडियो: सम्भावना र उपयोगिता* । काठमाडौं: नेपाल प्रेस इन्स्टिच्यूट र मार्टिन चौतारी ।

वन्त, प्रत्यूष, शेखर पराजुली, देवराज हुमागाई, कृष्ण अधिकारी र कोमल भट्ट, सं. । २०६१ । *रेडियो नेपालको सामाजिक इतिहास* । काठमाडौं: मार्टिन चौतारी ।

- शर्मा, बीना । २०६१ । रेडियो नेपालमा महिला कार्यक्रम: विगतदेखि वर्तमानसम्म ।
रेडियो नेपालको सामाजिक इतिहास । प्रत्यूष वन्त र अरू, सं., पृ. २९७-३१६ ।
 काठमाडौं: मार्टिन चौतारी ।
- शाह, भोग्यप्रसाद । २०५४ । रेडियो नेपालको इतिहास र विकासक्रम । *प्रसारण पत्रकारिता हाते किताब* । दुर्गानाथ शर्मा, सं., पृ. १२०-३० । काठमाडौं: नेपाल प्रेस इन्स्टिच्यूट ।
- शाह, भोग्यप्रसाद । २०५७ । रेडियो नेपालको इतिहास र विकासक्रम । *भोग्यप्रसाद शाह अभिनन्दन ग्रन्थ* । हरि मञ्जुश्री र जीवनचन्द्र कोइराला, सं., पृ. २६८-८५ ।
 काठमाडौं: भोग्यप्रसाद शाह अभिनन्दन समिति, २०५७ ।
- शाह, विष्णुप्रताप । २०५६ । रेडियो नेपाल: केही स्मरण । *भङ्गार (स्वर्ण महोत्सव स्मारिका)* । टेकप्रसाद घिमिरे, सं., पृ. ५३-६ । काठमाडौं: रेडियो प्रसार सेवा विकास समिति ।
- श्रेष्ठ, शान्ता । २०५२ । *खाली हात* । ललितपुर: आनन्द-मोहन स्मृति गुठी ।
- श्रेष्ठ, हरि । २०४६ । *अतीतका स्मृति* । काठमाडौं: सरिता श्रेष्ठ ।
- श्रेष्ठ, हरि । २०५६ । *रेडियो नेपाल: एक सम्भना* । काठमाडौं: सरिता श्रेष्ठ ।
- सत्याल, जीवनलाल । २०५६ । प्रारम्भिक रेडियो प्रसारण । *भङ्गार (स्वर्ण महोत्सव स्मारिका)* ।
 टेकप्रसाद घिमिरे, सं., पृ. २५-८ । काठमाडौं: रेडियो प्रसार सेवा विकास समिति ।
- सापकोटा, पुरुषोत्तम । २०६१ । धार्मिक कार्यक्रमको नालीबेली । *रेडियो नेपालको सामाजिक इतिहास* । प्रत्यूष वन्त र अरू, सं., पृ. २५४-८ । काठमाडौं: मार्टिन चौतारी ।
- सिजापति, रामविक्रम । २०४०/२०४१ । रेडियो नेपाल: सङ्क्षिप्त नालीबेली । *रत्नश्री २१(२-३): १२-२२ र २१(४-५): २८-३६* ।
- सुनुवार, पाण्डव । २०५६ । *रेडियो प्रसारणका आरोह अवरोह* । काठमाडौं: ताहिना सुनुवार ।
- हुमागाईं, देवराज । २०६० । खोज खबरको खोजी । *मिडिया उत्पादन र अन्तर्वस्तु* ।
 रमेश पराजुली र प्रत्यूष वन्त, सं., पृ. १२५-५४ । काठमाडौं: मार्टिन चौतारी र
 सामाजिक विकास तथा अनुसन्धान केन्द्र ।
- हुमागाईं, देवराज । २०६१ । रेडियो नेपालका कार्यक्रम: अर्धशताब्दीको समीक्षा । *रेडियो नेपालको सामाजिक इतिहास* । प्रत्यूष वन्त र अरू, सं., पृ. १४३-६४ । काठमाडौं:
 मार्टिन चौतारी ।
- हुमागाईं, देवराज । २०६१ । सरकारी नीति योजनामा रेडियो नेपाल । *रेडियो नेपालको सामाजिक इतिहास* । प्रत्यूष वन्त र अरू, सं., पृ. ९४-१११ । काठमाडौं: मार्टिन चौतारी ।

Ang, Jen. 1990. The Nature of the Audience. In *Questioning the Media: A Critical Introduction*. John Downing, Ali Mohammadi and Annabelle Sreberny-Mohammadi, eds., pp. 155-65. Newbury Park: Sage Publications.

- Barnard, Stephen. 2000. *Studying Radio*. London: Arnold.
- Communication Corner. 2001. Annual Listeners' Survey on Haka-Haki Radio Magazine. Unpublished report, Communication Corner.
- Crisell, Andrew. 2000 [1986]. *Understanding Radio*. London: Routledge.
- Deuja, Dhruva Kumar. 2002. Radio Broadcasting: The Nepalese Experience. In *Sight, Sound and Pulse*. P. Kharel, ed., pp. 17-40. Kathmandu: Nepal Press Institute.
- Dikshit, Kiranmani A. 1979. The Old Lady and the Farmers. In *Rural Radio: Programme Formats*. Kiranmani A. Dikshit, et al., pp. 11-24. Paris: UNESCO.
- Douglas, Susan J. 1999. *Listening In: Radio and the American Imagination*. New York: Times Books.
- Grandin, Ingemar. 1989. *Music and Media in Local Life: Music Practice in a Newar Neighborhood in Nepal*. Linköping: Linköping University.
- Guragain, Gopal and Toya Ghimire. 2004. Potentials of FM Radio to Promote Development, Social Justice and Equality. Unpublished report Submitted to MS/Nepal.
- Hendy, David. 2000. *Radio in the Global Age*. Malden: Blackwell Publishers.
- Liechty, Mark. 2003. Media Cultures: The Global in the Local. In *Suitably Modern: Making Middle Class Culture in a New Consumer Society*. pp. 183-205. Princeton: Princeton University Press.
- Maung, Natalie Aye and Damodar Ghimire. 1997. *Radio Ownership and Listening in Nepal: A National Study*. Kathmandu: Audience Research Section, Radio Nepal.
- McCullagh, Ciaran. 2002. *Media Power: A Sociological Introduction*. New York: Palgrave.
- Mendelsohn, Harold. 1964. Listening to Radio. In *Society and Mass Communications*. Lewis Anthony Dexter and David Manning White, eds., pp. 239-49. London: The Free Press of Glencoe.
- Moores, Shaun. 2000a [1993]. *Interpreting Audiences: The Ethnography of Media Consumption*. London: Sage Publications.
- Moores, Shaun. 2000b. *Media and Everyday Life in Modern Society*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- New ERA. 1974. Radio Listening Patterns in Nepal. Unpublished report, Submitted to Human Resources Development Division, USAID, Kathmandu.
- New ERA. 1993. A Study on FP/MCH Radio Audience in Nepal. Unpublished report, New ERA.

- Onta, Pratyoush. 2000. FM Radio and Urbanscape. *The Kathamandu Post*, 19 December, p. 4.
- Onta, Pratyoush. 2001. FM Radio and the New Urban Public in Nepal. In *Sarai Reader 2001: The Public Domain*. Rags Media Collective and Geert Lovink, eds., pp. 76-9. New Delhi and Amsterdam: Sarai, CSDS and The Society for Old and New Media.
- Page, David and MJR David. 2002. People's Voices: The Challenges and Opportunities of Community Radio. *Himal South Asia* 15(8): 36-40.
- Parajuli, Pradip. 2000. A Study of FM Radio's Performance and Audience's Attitude in Rural and Urban Area of Kathmandu. MA Dissertation Submitted to the Central Department of Sociology/Anthropology, T.U., Kathamandu.
- Research Inputs and Development Associates (RIDA). 1989. Radio Nepal Programme Broadcast: An Audience Survey Report. Unpublished report submitted to Radio Nepal.
- Schiffer, Michael Brian. 1991. *The Portable Radio in American Life*. London: The University of Arizona Press.
- Spitulnik, Debra. 2000. Mobile Machines and Fluid Audiences: Rethinking Reception through Zambian Radio Culture. In *Media Worlds*. Faye D. Ginsbury, Lila Abu-Lughod and Brian Larkin, eds. pp. 337-54. California: University of California Press.
- Sthapit, Arhan. 1997. Music In the Air. *The Rising Nepal (Friday Supplement)*, 18 April, P. I.
- Tacchi, Jo. 1998. Radio Texture: Between Self and Others. In *Material Cultures: Why Some Things Matter*. Daniel Miller, ed., pp. 25-45. Chicago: University of Chicago Press.
- Taylor, Daniel and Hem Hamal. 1974. Report on the Radio Listener Analysis Survey. In *Population Education for Nepal*. Daniel Taylor and Hem Hamal, pp. 54-60. Chapel Hill: Carolina Population Center, University of North Carolina at Chapel Hill.
- Whelpton, John. 2005. *A History of Nepal*. Cambridge: Cambridge University Press.